

Nr 486.

Av herr **Ohlin m. fl.**, om ökade anslag och andra åtgärder till stöd-
jande av hantverk och småindustri m. m.

Vid tiden för industrialismens genombrott hade man i allmänhet en pessimistisk uppfattning beträffande småföretagsamhetens och hantverkets möjligheter. Särskilt hantverkare, som tidigare sysslat med nytillverkning, blev hårt klämda av konkurrensen från industrien, och många av hantverkets egna män ansåg, att deras yrke spelat ut sin roll och att småföretagsamheten i allmänhet var på avskrivning som företagsform.

Utvecklingen har emellertid på ett eftertryckligt sätt jävat denna uppfattning. Det är svårt att med tillgänglig statistik göra en tillförlitlig uppskattning av hantverkets och den mindre industriens nuvarande omfattning. Men småindustriens förmåga att göra sig gällande inom viktiga avsnitt av produktionen framgår dock av att industriföretag med färre än 50 anställda från år 1913 till år 1950 beräknas ha ökat sin andel i det totala antalet sysselsättningstillfällen från 25 till 31 procent. Inom vissa områden av verksamheten är visserligen koncentrationen av verksamheten till några storföretag otvetydig, medan inom andra områden en livskraftig småföretagsamhet, som begränsat sig till lämpliga tillverkningsobjekt, har visat en överraskande konkurrenskraft.

Även hantverket har ökat i omfattning högst avsevärt. Denna expansion kan delvis bero på att höjd levnadsstandard ger bättre avsättning för hantverkets kvalitetsprodukter. En annan orsak är att serviceyrkenas betydelse är i ständigt stigande, inte minst på grund av motorismens utveckling. En del gamla yrken har som följd av utvecklingen försvunnit men nya har kommit i stället, t. ex. bilreparatör-, el- och rörinstallatör, radioservicemän m. fl., och det svenska konsthantverket av i dag har gott anseende även utanför landets gränser.

Men även om hantverket och småindustrien sålunda visat en betydande livskraft och anpassningsförmåga, saknar den mindre företagsamheten ingalunda aktuella problem. Kreditfrågan vållar ofta stora svårigheter, och lokalfrågan har bl. a. genom byggnadsregleringen kommit i ett allvarligt läge. Yrkesutbildningen är trots betydande insatser från samhällets sida inte tillfredställande ordnad. Småföretagaren saknar också de större företagens ekonomiska resurser och tekniska expertis för lösningen av vissa problem, som uppstår på grund av ökade krav på rationalisering och mekanisering.

Att hantverket och småindustrien får möjlighet att arbeta under så gynnsamma förutsättningar som möjligt är utan tvivel ett betydande samhällsintresse. En expanderande småföretagsamhet medför bl. a. ökad industriell verksamhet på landsbygden; därigenom kan de människor som lämnar jordbruket i större

omfattning stanna kvar i sin hemort. Bilismen och den ökade mekaniseringen inom jordbruket har skapat ett växande behov av serviceindustrier även inom jordbruksområden, men annan mindre industri har också med fördel kunnat lokaliseras till landsbygden. Även i de fall de nya industrierna förlägges till landsbygdens tätorter, innebär de en fördel för den rena landsbygden; jordbruksbyarna har ett självklart intresse av att den närmaste tätorten är tillräckligt livskraftig för att kunna bära trivselanläggningar av olika slag. En växande småindustri är dessutom ett starkt önskemål för Norrland och för andra områden av landet med ett ensidigt näringsliv.

Även om hantverk och småföretagsamhet visat en betydande förmåga att med hjälp av egna organisationer komma till rätta med svårigheterna, bör det därför ligga i samhällets intresse att i ökad grad underlätta småföretagsamhetens expansion. Det är inte fråga om att med en omfattande subventionering hålla liv i en oekonomisk företagsamhet utan endast om att genom relativt begränsade ekonomiska insatser ge hjälp till självhjälp.

Kreditförsörjningen.

Ett av småindustriens allvarligaste problem är kreditfrågan; självklart har svårigheterna accentuerats under senare år på grund av kredittätstramningen. Men även under mera normala förhållanden på kreditmarknaden är den mindre företagsamheten i behov av någon form av kreditgivning, som har möjlighet till ett något större risktagande än de vanliga kreditinstituten.

Handelsministern har i årets statsverksproposition fullföljt ett förslag, som framfördes i en reservation i statsutskottet under fjolårets riksdag, om att anslaget till företagarföreningarna skulle överföras till kapitalbudgeten samt höjas från 1,5 till 2,5 miljoner kronor. En höjning av detta anslag är välkommen och ger företagarföreningarna ökade möjligheter att komplettera bankernas långivning till hantverket och småindustrien. Med hänsyn bl. a. till att nya företagarföreningar beräknas tillkomma måste även den nu föreslagna höjningen anses otillräcklig, varför vi föreslår att till Fonden för lån till företagarföreningar m. fl. anvisas 3 miljoner kronor. Detta kan dock icke betraktas som en slutgiltig lösning av småindustriens kreditproblem. Handelsministern har emellertid i årets remissdebatt meddelat, att man inom handelsdepartementet håller på att undersöka frågan om denna art av kreditgivning i fortsättningen skall handhavas av företagarföreningarna eller om man genom statliga kreditgarantier skall ge de reguljära kreditinstituten möjlighet att bevilja begärd kredit. Att formerna för detta slag av kreditgivning blir föremål för prövning är endast i sin ordning. Man bör därvid få förutsätta att, oavsett vilka former som kan befinnas lämpliga, omfattningen av denna kreditgivning kommer att ökas samt att förslag i ärendet förelägges riksdagen snarast möjligt och senast under nästa års riksdag.

Enligt beslut av 1941 års riksdag har inrättats en statlig lånefond för hantverks- och småindustrikredit. Till fonden anvisades ursprungligen 2 000 000 kronor, men den har senare nedbringats till 1 000 000 kronor. Fonden förvaltas av riksbanken.

Långivningen ur fonden har aldrig blivit av avsedd omfattning. För närvarande finns utestående lån till 68 låntagare med ett sammanlagt lånebelopp av ca 520 000 kronor. Anledningen härtill står förmodligen att finna i de speciella lånevillkor som gäller för fonden.

För att kunna erhålla lån ur fonden måste låntagaren vara medlem i en särskild *garantiförening*, bestående av hantverkare och småindustriidkare i vederbörande distrikt och bildad enligt bestämmelserna i lånekungörelsen (SFS 1941: 964). Lån beviljas icke utan att garantiföreningen iklätt sig betalningsansvar intill ett sammanlagt belopp av lägst 10 000 kronor för hälften av alla förluster på utlämnade lån inom distriktet och att garantiföreningen som säkerhet härför till riksbanken pantförskrivit tillgångar till samma belopp. Garantiföreningar har bildats endast i sju län och finns för närvarande i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Älvsborgs samt Västmanlands och Kopparbergs län.

Det högsta lånebelopp, som en och samme låntagare kan erhålla är 25 000 kronor, vilket med hänsyn till dagens penningvärde synes väl lågt.

Då de för fonden gällande villkoren synes vara mindre väl avvägda, bör de göras till föremål för en översyn, så att de kreditmöjligheter som fonden öppnar kan komma till ökad användning. Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en sådan översyn.

Rationaliseringsfrågor.

Utvecklingen på det tekniska området samt tvånget att hävda sig i konkurrensen har medfört ökade krav på mekanisering och rationalisering även inom hantverket och småindustrien. Obestridligen har också inom den mindre företagsamheten under senare år förekommit en betydande rationaliseringsverksamhet. Men den mindre företagsamheten har helt naturligt inte själv den tekniska expertis och de ekonomiska resurser, som är nödvändiga för att lösa alla rationaliseringsproblem. Följaktligen har möjligheterna på detta område inte kunnat helt utnyttjas.

Vid statens hantverksinstitut har sedan den 1 september 1946 en särskild rationaliseringstjänst till förmån för hantverket och den mindre industrien varit verksam. I den rationaliseringsverksamhet, som institutet bedrivit med sikte på de olika yrkenas gemensamma problem, har samarbete etablerats med vederbörande näringsorganisation. Under senare år har exempelvis från organisationer för skrädderi- och skomakeriyrkena ställts belopp till förfogande för rationaliseringsundersökningar. Resultaten av denna verksamhet har sedan vid kurser

vid institutet kunnat meddelas kursdeltagare. Den strukturella och branschvis inriktade rationaliseringsverksamheten kräver emellertid ekonomiska förutsättningar, som i de flesta fall inte stått till buds. Särskilt de mindre yrkesorganisationerna har alltför knappa resurser till förfogande för aktuella rationaliseringsproblem.

Även om institutets rationaliseringsverksamhet i vad det gäller enskilda uppdrag bör finansieras med avgifter, är det angeläget med ett visst stöd från det allmännas sida. Skriftliga och muntliga förfrågningar tar avsevärd tid utan att lämpligen kunna avgiftsbeläggas, och konsultationsuppdragen ger impulser till mera ingående försök än vad som direkt krävs för uppdragets slutförande. Styrelsen för statens hantverksinstitut har därför hemställt om att ett anslag på 50 000 kronor ställes till institutets förfogande för rationaliseringsundersökningar.

Departementschefen har emellertid inte ansett sig kunna förorda att särskilt anslag anvisas för rationaliseringsändamål och framhåller, att 1953 års riksdag avtog motioner om anslag till rationaliseringsåtgärder med motivering att anslaget för kursverksamheten höjts från 170 000 till 245 000 kronor. Mot detta resonemang kan emellertid invändas att statsanslaget till institutet under senare år har undergått en betydande minskning i förhållande till institutets totala utgifter. Det är för övrigt ingalunda säkert att det ens ur statsfinansiell synpunkt på längre sikt är klok politik att avslå institutets hemställan om bidrag till rationaliseringsverksamheten inom småföretagsamheten. I den mån det statliga stödet kan bidra till mer ekonomiska arbetsmetoder och ett bättre driftresultat för hantverket, blir det ökade inkomster även för statsverket. Starka skäl talar sålunda för att årets riksdag bör anvisa 50 000 kronor för institutets rationaliseringsundersökningar.

Lokalfrågorna.

Småindustriens och hantverkets lokalbestånd är, som kommerskollegium framhöll i remisskrivelse med anledning av motioner vid 1953 års riksdag angående återupptagande av utredningen rörande småindustriens lokalbehov, ”i mycket stor utsträckning föråldrat samt särskilt med avseende å tillgång till dagsljus, uppvärmning och ventilation bristfälligt”. Kommerskollegium framhöll vidare i samma skrivelse: ”En bättre kartläggning är emellertid också och kanske främst alltjämt befogad med hänsyn till de stora vanskligheter som småföretagarna kanske mer än många andra befolkningsgrupper — och detta gäller såväl stad som landsbygd — möter då det gäller att lösa de lokalproblem, av vilka hela deras existens är i så hög grad avhängig.”

Arbetsmarknadsstyrelsen framhöll i samma ärende ”att åtskilliga problem föreligga, vilka behöva utredas i syfte att underlätta småföretagarnas möjligheter att ordna sina lokalfrågor”. Även statsrådet och chefen för handelsde-

partementet framhöll i sitt svar på en fråga i andra kammaren bl. a.: "Alldeles oavsett beslutet om anstånd med utredningen kvarstår emellertid den uppfattning, som kom till uttryck i utredningens direktiv, nämligen att det är påkallat att överväga åtgärder, varigenom småföretagens lokalförhållanden kan förbättras."

Behovet av återupptagande av nämnda utredning har även såsom framgår av årets statsverksproposition understrukits av företagarföreningarnas förtroenderåd.

Av det anförda framgår, att det råder enighet om att frågan om småföretagens lokalförhållanden är både betydelsefull och angelägen. En planering som möjliggör vidtagande av verksamma åtgärder på detta område är nödvändig. Den utredning som påbörjats men nu är vilande torde vara av stort värde att få slutförd genast. Den kommer att visa det faktiska lokalbehovet och säkerligen också anvisa vägar för frågans lösning. Det är en nödvändighet att denna fråga löses snabbt, då en mängd rörelseidkare arbetar i för länge sedan utdömda lokaler och myndigheterna i de skilda kommunerna ej längre kan godkänna detta orimliga förhållande.

Lärlingsutbildningen.

Insiktsfulla bedömare av produktionsutvecklingen har sedan länge framhållit, att en viktig förutsättning för produktionens utveckling i positiv riktning är en väl utbildad och yrkeskunnig arbetarstam. Att yrkesutbildningen i vårt land trots värdefulla framsteg ännu inte ordnats i sådan omfattning och så rationellt som näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft förutsätter har omvittnats och påpekats i olika sammanhang under de senaste åren. En av grundtankarna i den år 1950 beslutade skolreformen har varit att skapa viss jämbördighet mellan de teoretiska och praktiska utbildningsmålen. Riksdagen uttalade här bl. a. att "ett allvarligt försök måste göras att uppställa ett praktiskt utbildningsmål, som kan framstå som medborgerligt likvärdigt med det teoretiska bildningsmålet".

Under ett antal år har statsmakterna i det allmännas intresse lämnat vissa bidrag i yrkesutbildande syfte bl. a. till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare. Nu gällande bidrag utgår med 900 kronor, av vilka 400 kronor utbetalas under första utbildningsåret, 200 kronor under andra utbildningsåret och 300 kronor under sista utbildningsåret.

Att märka är att utbildningen av lärlingar hos enskilda hantverksmästare ställer sig betydligt billigare än utbildningen vid verkstadsskolorna, vilken per elev och år uppgår till 4 à 5 000 kronor. Därjämte måste konstateras att behovet av utbildad arbetskraft för de praktiska yrkena inte kan tillgodoses enbart genom de nuvarande centrala yrkesskolornas utbildningskapacitet. Den praktiska utbildningen måste också ske ute i näringslivet bl. a. hos hantverksmästar-

na. Vidare bör i sammanhanget uppmärksammas att anslaget till lärlingsbidrag, som för närvarande uppgår till 900 kronor, utgått med samma belopp under en följd av år, varför en höjning av detta anslag bör ske även med hänsyn till penningvärdeförsämringen.

Frågan om yrkesutbildningen utredes för närvarande av yrkesutbildnings-sakkunniga. Det är att hoppas att resultatet av denna utredning bland annat blir förslag om en väsentlig höjning av anslaget till lärlingsutbildning hos hantverkare. I avvaktan på ett slutgiltigt ställningstagande från statsmakernas sida bör emellertid enligt vår mening riksdagen besluta om en provisorisk höjning av bidragsbeloppet till förslagsvis 1 500 kronor. En sådan höjning påverkar anslagsbehovet först budgetåret 1955/56.

Hantverkarnas ungdomsrörelse.

I anslutning till Sveriges hantverks- och småindustriorganisation arbetar Hantverkarnas ungdomsrörelse, som bedriver en omfattande upplysnings- och skolningsverksamhet bland ungdom i frågor rörande hantverk och småindustri. Genom denna verksamhet stimuleras och understödjes ungdomen i sina strävanden att erhålla en god yrkesutbildning. Bland annat anordnas hantverkstävlingar för att stärka känslan för kvalitet och ansvar i yrkesutövningen och stimulera deltagarna till ytterligare förkovran. Upplysningsverksamhet av yrkesorienterad karaktär anordnas dessutom genom utställningar till vilka bl. a. ungdomar i folkskolornas ungdomsklasser inbjudes. Vidare har förbundet tagit initiativ till och organiserar gesällutbyte med andra länder. Förbundet anordnar också kurser av olika slag.

Ifrågavarande verksamhet fyller för hantverkets del en uppgift motsvarande Jordbrukarungdomens förbunds inom jordbruket, till vilket sedan länge med all rätt betydande statsbidrag årligen utgår. För att verksamheten skall ge avsett resultat fordras tillgång till en kvalificerad konsulent. Förbundet har redan nu en instruktör anställd som svarar för kursverksamhet, utställningar etc. Uppgifternas omfattning gör det synnerligen angeläget att erhålla ytterligare kvalificerad arbetskraft.

Kungl. Maj:t har under tionde huvudtiteln rubriken Bidrag till företagarföreningarna m. fl. kalkylerat med ett oförändrat anslag till Sveriges Hantverks- och småindustriorganisation med 35 000 kronor. Det synes oss ej möjligt att utan höjning av detta belopp möjliggöra att Hantverkets ungdomsrörelse får det samhällsstöd som det måste anses väl förtjänt av. Bidraget till huvudorganisationen bör därför höjas med 15 000 kronor för att möjliggöra för denna att ge ungdomsorganisationen det stöd som erfordras för anställande av ytterligare en instruktör. Det förutsättes därvid att organisationen själv skall bestrida en del av kostnaden härför. Anslaget under ifrågavarande rubrik bör därför höjas till 715 000 kronor.

Med hänvisning till vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta

1. att med ändring av Kungl. Maj:ts förslag till Fonden för lån till företagarföreningar m. fl. för budgetåret 1954/55 å kapitalbudgeten anvisa ett med 500 000 kronor höjt investeringsanslag å 3 000 000 kronor;
2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av gällande lånevillkor för lånefonden för hantverk och småindustrikredit i syfte att förbättra förutsättningarna att erhålla lån ur denna, samt att förslag om erforderliga ändringar snarast måtte föreläggas riksdagen;
3. att utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit till statens hantverksinstitut för budgetåret 1954/55 anvisa 50 000 kronor för rationaliseringsundersökningar;
4. att vidta sådan ändring i bestämmelserna om bidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare att understödsbeloppen höjes till 1 500 kronor att utanordnas med 600 kronor efter första utbildningsåret, 400 efter andra och 500 kronor efter utbildningens avslutande;
5. att för att möjliggöra höjt anslag till Hantverkarnas ungdomsrörelse under rubriken Bidrag till företagarföreningar m. fl. för budgetåret 1954/55 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 15 000 kronor höjt reservationsanslag.

Stockholm den 27 januari 1954.

Bertil Ohlin.

Wald. Svensson.

Per A. Johnson
i Kastanjegården.

Filip Kristensson
i Osby.

O. Malmborg,
Skövde.

Ragnhild Sandström.

Sven Wedén.
